

**Amyu shayi ni ntsa
roi rip ai lam hte
seng nna san san re
ga san nkau mi**

Amyu shayi ni ntsa roi rip ai lam hte seng nna san san re ga san nkau mi

San: :Nkau amy shayi ni gaw laga ni hta grau nna laja lana galaw ai lam hpe hkrum katut lu ai kun?

Amyu shayi ni yawng gaw shadang la ni a laja lana jamjau jaw ai lam kaw nlawt lu ma ai. Shim lam nnga ai. Roi rip hkrum ai lam gaw asak prat n lata ai, amy ru pawt htung hkring kaw nna nga sat nga sa, sut masa lam shingdu labau n ngam ai, amy shayi ni yawng a ntsa hta byin hkrum ma ai. Amyu shayi ni ntsa laja lana di ai lam gaw shingdaw maram yu yang amy shayi yawng hte seng nga ai raitim amy shayi law malawng shanhte kadai ni rai nga ai hpe hkrak masat da hkrum ai lam ni a majaw laja lana roi rip ai myizup shatai hkrum nga ma ai. Amyu rusai, amy bawsang, htung hkring, tsun shaga ga, kin sha masat da ai (kaja nan (sh) dandawng ai kin sha myit hte seng na masat da ai lam hte hpawn), matsan ai hte hkamja lam (grau nna AIDS ana lu ai madang) ni gaw amy shayi ni laja lana roi rip hkrum na matu npawt lam ni hta na nkau rai nga ai. Ru pawt nnga ai myit makam ni, lachyum nnga ai nhkap la ai lam ni hte lachyen ginhka lam ni law ai shara shagu ni hta gaw masha malawng a kaw n lajang ai hpe nhkam la lu ai lam (sh) dai laja lana di ai lam hpe masha malawng nan sharawng awng let madi shadaw ai lam ni nga nga ai.

Matsan jahkai lam hte garan ginhka tawn ai lam ni gaw, makau amy shayi ni hpe laja lana roi rip hkrum na hpe grau byin shangun nga ai. Mungkan hte seng na shabra ga'up da ai lam ni hta na n kaja lam gaw nkau amy shayi ni hpe wuhpung wuhpawng a lachyen ginhka da lam kaw nlawt lu lam nnga hkra shingdang da nga ai. Dai masa lam ni gaw, matsan duhka hkrum nga ai amy shayi ni dangsha hkrum ai kaw nlawt lu na lam, makawp maga lam lu na lam hte, tara rap ra lam hte bai kaw n lajang hkam la na lam, bawngdung ai lam hte seng na tara lam yan ni kaw n hkam la na ahkang lu na matu grai nan yak hkak shangun nga ai. Hta n ga, laika nchye ai lam hte matsan mayan lam ni mung amy shayi ni kalai shai wa na lam matu majan pa shang lam hta zinlum lu na atsam ni hpe grai nadu hkra madin da nga ai.

San: : Gara masa lam ni gaw amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam byin shangun ai ta?

Amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam a ru pawt gaw, amyu shayi ni a prat hkrun lam shara shagu ni hta shadang la ni hte rap ra ai lam nbyin hkra ningdang nga ai lachyen ginhka ganawn ai lam rai nga ai. Laja lana galaw ai lam gaw lachyen ginhka ai lam a majaw byin pru wa ai hta n ga, lachyen ginhka ganawn ai hpe grau n gun jat ya ai rai nna, shadang la hte amyu shayi ni rap ra ai lam ru pawt masa rai nga ai amyu shayi ni shanhte a lu ging ai ahkaw ahkang hte wang lu wang lang ahkang ni hpe jai lang hkam sha lu lam nbyin hkra madin din ya nga ai.

Amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam gaw “shadang la hte amyu shayi ni a lapran lai wa sai mabyin ni hta nbung hkat ai ahkang aya garan lachyen ya ai a kum la shadan ai lam rai nna, dai kum la gaw shadang la ni kaw n amyu shayi ni hpe ga’up tek jum da ai lam hte lachyen ginhka ganawn ai lam hpe byin pru shangun ai hta n ga,” “amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam gaw, shadang la ni hte shing daw dat yang amyu shayi ni gaw lawu tsang madang kaw sha byin nga na matu dawdan ya ai masha nga pra lam hte seng nna kri nga ai lam ni hta na langai re lam” *Wunpawng mungdan rapdaw a amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam hpe jahkring kau lam hte seng ai ga shaka laika* hta htawng madun da nga ai.

Wunpawng rapdaw amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam hpe ning hkap ai lam hte seng ai dat kasa gaw, amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam ru pawt lam yan (6) hpe masat shapraw da sai.

- **Shing du labau dingyang nbung hkat ai ahkang aya ganawn mazum lam:** :Tsaban law law wa ban hte ban galai shai let byin wa ai mung masa lam, sut masa lam hte masha hte seng ai lam mabyin ni gaw, amyu shadang ni amyu shayi ni ntsa ga’up lu ai masa lam hpe matut byin shangun nga ai.

- **Amyu shayi ni a, ngang hte seng ai (sexual) hkam sha lam hpe hkang da ai lam:** :Masha wuhpawng shagu ni hta amy shayi ni a, ngang hte seng ai hkam sha lam hpe hkang da na matu laja lana galaw lam hpe ladat langai hku jai lang nga ai. Dai zawn sha, masha wuhpawng shagu ni hta amy shayi ni hpe hkunghking ningli ni hpe tawt lai ai ngu hkam la ai kin sha hte seng ai lai len ni, ahkyak la ai hte myit jasat ni hpe shadan lu na hte mara jaw lu na matu laja lana galaw lam hpe jailang ai rai nga ai.
- **Htunghking ningli hte seng ai myit sawn lam:** :Htunghking lam gaw Num La hkrang nbung ai hpe shaleng nna, hkunghking lam hte htawng madun da ai lam ni gaw amy shayi ni hkunghking ningli hpe tawt lai ai rai yang nkau hkunghking lam hte hkam la ai lam, makam masham lam hpe jahpai nna, amy shayi ni hpe laja lana lam galaw ma ai.
- **Dinghkrai (tinggyeng) lam hte seng ai hkam la ai lam ni:** :Masha wuhpawng shagu hta hkap la kam nga ai langai gaw, amy shayi ni ntsa laja lana galaw lam gaw tinggyeng hte seng ai mang hkang langai re ngu ai rai nga ai. Dai kamsham lam gaw laja lana galaw lam hpe shamat kau na lam hta shakut na matu grai myit tsang hpa jebat ai lam langai rai nga ai.
- **Mang hkang hpe hparan ai lam ladat:** :Mang hkang byin ai ginra shara hta dum nta ni hte kahtawng ning chyawng ni, (sh) dap jung ai hte hpyen ladat ga'up ai ginra ni hta amy shayi ni hpe laja lana galaw lam ni grau law nga ai. Kalang shagu shim lam nnga ai masa gaw dum nta kata hta shada kawng ndum ai lam hpe grau danleng shangun nna, dinghku kata amy shayi ni ntsa laja lana galaw lam ni matut manoi byin na hpe n gun dat ya nga ai. Dai zawn bung pre ai mang hkang hpe sha mu lu nga ai re majaw amy shayi ni a hkam sha lam hpe gaw ayan byin ai mabyin ngu yu shalai kau hkrum nga ai. Dai hta n ga, ayan byin chye ai mabyin hpyen ladat zawn amy shayi ni ntsa laja lana galaw lam hpe kahtap nna jai lang chyawng ai lam rai nga ai.

- **Asuya a ahkyak la na matu ding lut ai lam:** :Asuya kaw nna, amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam hpe makawp maga jebat na hte laja lana galaw lam jahkring kau lu na lam hpe dinglut kau ai gaw masha wuhpawng ting hta amyu shayi ni ntsa laja lana di ai lam hpe hkap la da shangun ai lam rai nga ai. Ga shadawn hku nna, masha shada ganawn mazum ai mang hkgang ni, myit nji nmu lam, chyaru hte nang hpan lu sha ai lam, myit daw ai lam (sh) bungli nlu ai lam ni gaw amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam hpe byin shangun ai lam yan ni rai nga ai. Rai timung, dai lam ni gaw amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam byin shangun ai a ru pawt lam yan ni nre ai zawn, atang apha myit na lam mung nrai nga ai.

San: : **Amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam a h pang e matut byin wa na lam ni gaw hpa rai ta?**

Amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam a h pang e matut byin wa na lam ni gaw kalang ta hkum hkrang hte seng ai lam hta hkra machyi shangun ai hta grau nna nadu nga ai. Myit hte seng ai laja lana galaw lam hte kalang bai laja lana roi rip na ngu jahkrit hkum ai lam gaw amyu shayi langai hpe tinang hkum manu shadan lam gaungwi yawm wa shangun nna, tinang hkum makawp maga na lam hte laja lana di ai wa hpe bai htang na matu n gun yawm shangun nga ai. Laja lana galaw hkum ai lam gaw masat da nhkrum ai ten hta h pang jahtum gaw myit ana hte seng ai lam byin wa nna dai num sha wa gaw garum na masha tam na matu atsam pyi nga wa chye nga ai. Nkau amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam a ten galu hkam sha lam gaw chyaru hte nang hpan malu masha lang ai, myit daw ai lam hte laga myit hte seng ai hkamja lam nji nmu byin ai lam hte tinang hkum hpe jahtum lajang kau ai lam ni rai nga ai.

Myit hte seng na matut byin chye ai mang hkgang ni gaw, hkrit kahpra ai, kam hpa ai lam yawm wa ai, hkrit tsang ai, mara lu ai zawn hkam sha ai (sh) gaya hkum ai, tinang hkum manu shadan ai lam mat wa ai, myit zim na matu yak wa ai, myit daw let tinang hkum hpe jahtum lajang kau na matu myit sawn wa

ai, chyaru hte nang hpan malu masha (sh) laga tsi ni hpe jai lang wa ai lam ni lawm nga ai. Hkum shan hte seng na roi rip hkrum ai lam ni hta, machyi ana lu ai, yup nhkru ai, yup mang nkaja mu ai, yup npyaw ai ana hkam sha wa ai hte nji nmu madawn mayu ai dai zawn re ni lawm nga ai. Dang sha hkrum ai a masha nga pra lam hte seng na matsun ai lam gaw, shingtai byin ai, hpyi sep hkrum ai, laika sharin jawng hte bungli dabang ni hta shang lawm lam n gun yawm ai, lam nnga ai bungli hkring ai, ja gumhpraw lam yak hkak ai lam hkrum ai, ndai zawn re lam ni lawm nga ai.

Amyu shayi ni hpe laja lana di ai lam gaw masha wuhpawng ni hta mung hkra shangun wa nga ai. Laja lana galaw lam hpe hkrit ai amy shayi ni a prat hta maju nga ai. Amyu shayi ni gaw, langai sha hkrun lam hkawm ai lam, shana ten hta langai sha hkawm sa ai lam, yup tung hta shawa htaw wa htaw sa lam hpe jai lang ai lam, maw daw ni hpe langai sha shap jawn ra ai lam, ndai lam ni gaw n galaw mai ai ngu hkam sha chye ma ai.

San: : Asuya ni gaw Asuya magam gun ni nre ai masha ni (dinghkrai) tawt lai ai amy shayi ni ntsa laja lana galaw lam ni hpe lit la hparan mai ai kun?

Lit la hparan mai nga ai. Mungdan ga daga shinggyim ahkaw ahkang hte seng ai upadi gaw asuya ni hku nna asuya magam gun masha rai tim, (sh) asuya magam gun nre masha ni wa rai rai tara tawt lai ai laja lana lam galaw ai ni hpe asuya kawm hparan ya na hte makawp maga ya na, jep sagawn shapraw ya na hte mara je yang ya na. La ma ndai lam hpe hprai ai rai yang amy shayi ni ntsa laja lana lam galaw ai masha yawng a matu mungdan asuya gaw lit la ya ra ai lam hpe dandan leng leng madun da nga ai.

San: : Amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam gaw nkau makam masham lam hte htung hkring lam ni hta “ayen byin ai mabyin masa lam” byin nga ai nrai kun?

Htunghkring hte makam masham lam ni hpe jai lang let amyu shayi ni ntsa laja lana lam galaw na matu di ai lam hpe galoi mung n galaw ging ai. Kaja wa nga yang amyu shayi ni ntsa lam amyu myu hku hte lachyen lahka ganawn ai lam mat lu lam hte seng na ga shaka laika (CEDAW) zawn re mundan ga daka a ga shaka laika ni gaw asuya ni hpe amyu shayi ni ntsa laja lana galaw ai lam hpe mara nla shing gang da ai upadi ni hte amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam hte seng na mara jaw ai kaw n lawt lu na hkang tawn da ai ginra hte seng na lang na matu upadi ni hpe dawm la kau na matu hpyi shawn da ai.

Shinggyim ahkaw ahkang gaw mungkan ting hte seng nna, amyu bawsang byin ai lam, mungchying masha byin ai lam, asak aprat, Num La hkrang nbung ai hpe masat da ai lam hte nseng ai shinggyim masha yawng rapra ai npawt nhpang ahkaw ahkang ni hpe hkam la lu na lam nga ra ai rai nga ai.

San: : Nkau amyu shadang ni gaw hpa majaw laja laja lam hpe galaw ma ai kun?

Ndai ga san a matu asan re sanglang ai mahtai nnga ai. Amyu shayi ni ntsa laja lana lam galaw ai mabyin gaw shuk la ai ru pawt masa lam ni ginchyum da ai kaw n byin pru wa ai mabyin rai nga ai. Laga lam ni hta, amyu shadang ni a laja lana galaw ai gaw amyu shadang ni shanhte ni a La jet dum ai hpe madun na matu naw kaji ai kaw nna sharin hkam la wa ai zai ladat ni kaw n pru wa ai lam rai nga ai.

Mungkan shara shagu hta shadang la ni gaw kaji ai ten kaw n shanhte a n gun atsam hte ahkang aya ni hpe jai lang let shanhte a makau grup yin e nga ai laga masha ni hpe up hkang na hte ga'up da na matu sharin chye chyang wa ai lam rai nga ai. Grai myit yaw n hpa lam gaw, laja lana galaw lam hpe shanhte ni a myi npu hta hkap la ging ai mabyin langai re ngu hkam la da ai lam rai nga ai.

Laja lana galaw lam ni a shadawn shingdaw ai hte, de a matu jaw ai mara a shadawn shingdaw lam shau ai lam gaw amyuu shadang ni laja lana lam matut galaw na matu n gun jaw ai lam she rai nga ai. Amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam hpe hparan ai ten ni hta myit sawn nang ra nga ai.

San: : Lam shagu hta mara shagun katut ai ngu hkam sha nga ai shadang la ni hpe tinang kaw n gara hku tsun na ta?

Shadang la yawng hpe dinghku kata laja lana lam ni galaw ai ngu mara shagun ai lam nrai nga ai. Ding hku kata laja lana galaw lam gaw grai shau ai amyuu shadang ni kaw n taw t lai nga ai she rai nga ai. Ya ndai zinlum ai lam gaw “ndai lam gaw ngai hte nseng ai” ngu myit sawn chye ai mara taw t lai ai lam nnga ai shadang la ni malawng shang lawm na hpe grai myit mada ai lam rai nga ai. Dai zawn re ni hte grau seng ang nna, dai ni sha laja lana di ai myit jasat ni hpe galai shai ya lu nga ai.

San: : Amyu shayi ni ntsa laja lana galaw lam ni shazim na matu sha hpa majaw zinlum ai lam ni hpe galaw nga a ta? Amyu shadang la ni ntsa laja lana galaw lam hpe gaw hpa majaw n galaw ai ta?

Laja lana galaw lam kum la ni malawng gaw shagyeng nna ma gun shangun ai lam ni, shagyeng nna ma jahkrat shangun ai lam ni, num nnan ni wan nat sat hkrum ai lam ni, amyuu shayi ni hkungran ai ten hta jaw ra ai gaw k shang jahpu ni hte laga hkungran ai lam hte seng ai taw t lai ai lam ni hpe amyuu shayi ni nan sha hkam sha hkrum ra nga ma ai. Laga laja lana galaw lam kum la amyuu myu rai nga ai dinghku kata laja lana galaw lam, hkum shan roi ai lam, kin sha roi rip ai lam zawn re laja lana roi rip ai lam hpe amyuu shayi ni chyuu hkam sha ra nga ai rai nga ai. Mungkan ting hte seng ai jahpan ni gaw htawng madun nga ai hta, amyuu shayi masum hta na langai gaw gayet hkrum ai, laja lana Num La ganawn hkrum ai lam (sh) dai zawn re kum la ni num sha a prat hta dang sha hkrum ga ai.

Shadang la ni mung num la hkrang nbung ai ru pawt hta hkan nna laja lana galaw lam hpe hkam sha ai ni byin nga ai lam hte kalang lang amyu shayi ni gaw shadang la ni ntsa laja lana galaw lam hpe galaw ai ni rai chye ai hpe mung ningdan ai nrai nga ai. Rai timung, amyu shayi ni gaw num la hkrang nbung ai npawt hta hkan nna laja lana roi rip lam hpe dasang hkam sha nga ai gaw jahpan jachyang ni gaw sek se hku madun nga ai. Masa lam shagu ni hta dai zawn re laja lana roi rip ai lam mabyin gaw grai nan sawng nga ai.

Ga shadawn ni hta amyu shadang la ni ntsa laja lana lam galaw ai majaw amyu shayi ni rim hkrum ai lam hte mara jaw hkrum ai lam ni nga ai (dinghku kata laja lana galaw lam hte matut ai) hpe mu lu nga ai. Num sha hku nna dinghku kata laja lana galaw lam hpe matut manoi hkam sha ai majaw dai num sha hpe laja lana galaw na de htu ganawng bang ai zawn byin ai hpe mu lu nga ai.

Dai hta n ga, amyu shayi ni amyu shadang la ni ntsa laja lana di ai lam langai gaw ahkang aya shingjawng ai lam a majaw rai nna, amyu shayi langai gaw amyu shadang la a ahkang aya ni hpe ning gang ai majaw htunghking masat da ai lam hpe ninghkap ai (sh) tut rai nna ninghkap wa ai lam ni hta dai zawn re n-gung shingjawng ai lam ni byin pru wa chye nga ai.

Raitim, ga ginchyum hku nna anhte ni shadan shaleng galaw nga ai lam gaw shinggyim ahkaw ahkang hte seng ai lam langai sha rai nga ai. Amyu shayi ni gaw laja lana galaw hkrum lam a ginchyum shatai hkrum nga ai a masa lam ni hpe yu yang, lachyen ginghka ai lam gaw sung dik htum ru noi nga ai majaw rai nga ai. Mungdan ga daga hte seng ai shinggyim ahkaw ahkang ga shaka laika hta shinggyim masha ni gaw shangai wa ai kaw nna awm dawm lam hte rap ra ai lam lu ra ai ngu nna madun da nga ai. Myit yawn hpa gaw mungkan shara shagun hta wan tsa lam law ai amyu shyi ni a matu dai zawn re npawt nhpang awm dawm ahkaw ahkang lu ai lam nnga nga ai.

Shiga ru pawt: : *Michael Kaufman* mahtat sumri hpraw(white ribbon) shamu shamawt lam, Kaneda mungdan www.whiteribbon.com

www.womenofburma.org